

САВЕЗНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА

САВЕЗНИ СУД

my W

БИЛТЕН
СУДСКЕ ПРАКСЕ САВЕЗНОГ СУДА

БРОЈ 37

ТЕМАТСКО ИЗДАЊЕ

„СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК” са п.о.

Београд, мај 1994.

Проф. др **Стеван Лилић**,
Правни факултет у Београду

ИНФОРМАТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ ПРАВНИКА

Осим што се посматрају као „вршење власти“, поједине области правне делатности као што су законодавство, управа и правосудје могу се разумети као израда, чување, прерада и пренос правних информација. У том контексту, компјутери, односно електронски рачунари могу правницима бити од посебне помоћи при налажењу прописа које треба у датом случају да примењују они, чија је функција мериторно одлучивање у „правним стварима“ (судије, службена лица у управном поступку, и др.)¹⁾. Стога је и питање односа „правне одлуке“, и „обrade правних података“, питање од прворазредног значаја за ефикасан преображај права, посебно у области доношења управних решења и судских пресуда²⁾.

У вези са могућностима примене компјутера у области права, два су важна аспекта која треба имати у виду. Први се односи на ослобађање људи заморних рутинских послова, како би имали више времена за развијање својих креативних способности, док се други односи на стварање неопходних технолошких претпоставки за побољшање целокупног процеса правног одлучивања на свим нивоима. Како се истиче: „Компјутери омогућавају усавршавање правног система на разне начине, а посебно стварањем великих банака података у које се могу унети сви правни прописи, теорија и судска пракса, тако да сваки правник може брзо добити све правне изворе за примену у неком случају на коме ради. На тај начин се убрзава рад судова, тужилаштва, адвоката и свих правних служби, чиме се постиже већа ефикасност правног система.“³⁾

¹⁾ Стеван Лилић: Могу ли правници без компјутера, Компјутери и право, Центар за компјутере и право, Београд, бр. 1—2, 1993, стр. 19—32.

²⁾ Jon Bing, Trygve Harvald: Legal Decisions and Information System. Universitetsforlaget, Oslo 1977.

³⁾ Радослав Стојановић: Право пред изазовима информатике, Компјутери и право, Центар за компјутере и право, Београд, бр. 1—2, 1993, стр. 8.

Од како је први пут уведена, пре двадесетак година, „правна информатика“ представља незаобилазан и сталан предмет у курикулуму правних студија на готово свим најзначајнијим универзитетима у Европи (нпр. у Ослу, Саутемптону, Амстердаму, Стокхолму, Нансију, Солуну и Хелсинкију) и свету. Као дисциплина која се бави сложеним питањима динамике и интеракције права и информатичке (компјутерске) технологије, правна информатика пружа правницима неопходна знања за успешно супротстављање незајажљивој „поплави“ разнородних правних информација (које се налазе у безбројним законима и подзаконским актима, у енормним количинама судских и управних одлука, односно у непрегледном мору стручне литературе), и омогућава им да благовремено, потпуно и квалитетно изврше селекцију релевантних правних података ради доношења правилне и законите одлуке. Истовремено, правна информатика је незаменљива правницима и у њиховом свакодневном рутинском раду при састављању и обради писаних докумената, тако карактеристичних за правну струку⁴⁾.

Компјутер представља драгоценог „савезника“ приликом обављања разноврсних правних послова и активности а посебно у вези са прикупљањем, селекцијом и располагањем разноврсним радним материјалима, статистикама и другим подацима, што посебно долази до изражаја приликом „примене права“, односно доношења судских одлука⁵⁾. У области управе, правосуђа и у адвокатури, традиционални методи рада нису у стању да правовремено и ефикасно „рашчисте“ нагомилане предмете и одговоре свим својим друштвеним, политичким и правним задацима. Нагли пораст броја правних одлука одражава се у одговарајућем виду на њихов квалитет и могућност контроле њиховог извршења.

Колико је правна информатика значајна у образовању правника сведочи и околност да је овај предмет нашао своје место у наставним програмима најзначајнијих правних факултета у развијеним земљама. Ово се може лако уочити прегледом наставних програма правне информатике у појединим европским земљама.⁶⁾ Тако курс „Увод у обраду правних података“

⁴⁾ Стеван Лилић, Драган Прља: Правна информатика у настави на правним факултетима, реферат, IV научни скуп о Систему научних и технолошких информација „Стање и тенденције развоја система технолошких и пословних информација у СРЈ“, Савез инжењера и техничара Југославије, Врњачка Бања, 7—8. април 1994, стр. 45—46.

⁵⁾ Ronald A. May: »Automated Law Research — A Collection of Presentations Delivered at The First National Conference on Automated Law Research«, American Bar Association Standing Committee On Law and Technology, Atlanta, GA, 1972.

⁶⁾ Драган Прља: Настава правне информатике на европским универзитетима, Компјутери и право, Центар за компјутере и право, Београд, бр. 1—2, 1993, стр. 103—118.

на универзитету у Нансију обухвата теме као што су компјутерска опрема, софтвер, информациони системи, и др. На правном факултету у Солуну још 1977. године уведен је предмет „Правна информатика“ који, између осталог, обухвата теорију и правну информатику. На већем броју правних факултета у Немачкој предаје се предмет „Обрада података и правни послови“ или одржава курс „Информатика за студенте права“. Слично је и у Холандији, Великој Британији, Шведској и Норвешкој⁷⁾.

Треба напоменути да се на Правном факултету у Београду, правна информатика уводи школске 1977/78. године као редовни опциони предмет, а од средине осамдесетих година одређене теме из правне информатике обрађују се и у оквиру тзв. продубљених специјалних курсева на последипломским студијама (нпр. изградња правних информативних система, заштита података о грађанима у компјутеризованим евиденцијама које се воде код надлежних органа и др.)⁸⁾. Треба посебно истаћи да студенти и последипломци правне информатике на Правном факултету у Београду, осим наставе, сваке године имају прилику да се непосредно упознају како са радом персоналних рачунара (РС), тако и са радом великих информационих система за потребе управе и правосуђа (нпр. раније са радом Градског завода за информатику, а данас са Правосудним информационим системом Југославије „ПРИС“ у оквиру Савезног завода за информатику, Савезног суда и Библиотеке Правног факултета).

Такође треба истаћи да студентима Правног факултета у Београду стоје на располагању и бројни домаћи и инострани стручни материјали за припремање испита и истраживачки рад, између осталог, и универзитетски уџбеник из правне информатике⁹⁾, специјализовани стручни часопис за ову област (који, осим у тзв. тврдој верзији, тј. на хартији, излази и на посебном „електронском издању“ на компјутерској дискети)¹⁰⁾, тематски зборници радова¹¹⁾ и друго.

Међутим, иако данас код нас постоји седам правних факултета (у Београду, Крагујевцу, Нишу, Новом Саду, Суботици, Приштини, и у Подгорици), анкета о настави правне информатике на правним факултетима у земљи (спроведена новембра 1993.) показала је да у школској 1993/94. години правна ин-

⁷⁾ Драган Прља: Настава правне информатике на европским универзитетима, *in fine*.

⁸⁾ Наставу из Правне информатике на Правном факултету воде проф. др Драгољуб Кавран и проф. др Стеван Лилић.

⁹⁾ Стеван Лилић: Правна информатика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1991.

¹⁰⁾ Часопис Компјутери и право, Центар за правну информатику, Институт за међународну политику и привреду, Београд.

¹¹⁾ Између осталог: Тематски број (о правној информатици), Анали Правног факултета у Београду, бр. 2—3, Београд, 1989.

форматика као редовни (општеобавезни или опциони) предмет постоји само на Правном факултету у Београду.

Полазећи од изнетог, сматрамо да је време да се на ову ситуацију најозбиљније укаже и да се предузму потребни кораци ка увођењу правне информатике као редовног предмета на свим правним факултетима у земљи. Осим тога, неопходно је систематски и организовано отпочети са практичним курсевима правне информатике који би обухватили како обуку правника за рад са програмима за обраду правних текстова (тзв. текст процесори, као што су WordPerfect и Word), програмима за рад са базама правних података (нпр. dBase и ISIS), тако и обуку правника да могу остварити тзв. on-line комуникацију са централизованим банкама правних података као што су оне којима располаже ПРИС (Правосудни информациони систем) у оквиру Савезног завода за информатику. У том контексту треба навести и „Апел за увођење предмета Правна информатика у редовну наставу на правним факултетима”, који, између осталог, истиче: „Друштво за информатику Србије, Секција за правну информатику, одржало је 15. марта 1994. године трибину Настава правне информатике — искуства и перспективе (...) Трибини су присуствовали истакнути представници правне професије: судије, адвокати, професори правних факултета, научни радници, правници запослени у државној управи и привредним организацијама и студентима права. Сви присутни су се једнодушно сложили да је жалосно да са наших правних факултета излазе информатички неписмени правници. Тако неписмени правници нису у стању да квалитетно обављају свој посао, а још мање да схвате неке нове правне појмове у области заштите интелектуалне својине, компјутерског криминала итд. (...) Дипломирани правници морају да знају да уз помоћ компјутера обраде текст, пронађу информацију и користе телекомуникационе линије за слање поште и трансфер фајлова, те се из тог разлога предлаже свим правним факултетима у нашој земљи хитно увођење редовног предмета Правна информатика. Напомињемо да је још 1985. године такву препоруку Европски савет упутио земљама Европске заједнице”.